

10.1134/S1075700721020064.

17 Heigermoser, M. COVID-19, the oil price slump and food security in low-income countries [Electronic resource] [Tekst] / M. Heigermoser, T. Glauben; Leibniz Institute of Agricultural Development in Transition Economies (IAMO) // IAMO Policy Brief. - 2020. - № 37e. URL:<http://www.iamo.de/en/publications/iamo-policy-briefs/> (date of access: 25.12.2022).

18 Espolov, T. Agroindustrial Complex Modernization of Kazakhstan on the Basis of Innovation [Tekst] / T. Espolov [and etc] // International Journal of Management and Business Research. – 2018. – № 8 (1). - P. 93-107.

19 Kaliev, G. Economic Problems of Dairy Production and Processing in Kazakhstan and Their Solutions [Tekst] / S. Kaliev [and etc] // Astra Salvensis. – 2017. – Vol. 2017. – P. 337–342.

20 Kurmanova, G.K. Povyshenie effektivnosti ispol'zovaniya sel'skohozyajstvennykh ugodij [Tekst] / G. K. Kurmanova, B.U. Asilov, M. Daniyarova // Problemy agrorynka. – 2021. - № 4 (4). – S. 169-177. – Rezhim dostupa: <https://doi.org/10.46666/2021-4.2708-9991.19>

21 Akimbekova, G.U. Priority directions of agro-industrial complex development in Kazakhstan [Tekst] / G.U. Akimbekova, G.A. Nikitin // Problems of AgriMarket. – 2020. - № 4. - P. 13-23. - <https://doi.org/10.46666/2020-4-2708-9991.01>

РЕЗЮМЕ

Цель статьи - проанализировать современное состояние животноводства Западно-Казахстанской области и выявить причины, сдерживающие рост потенциала мясомолочной промышленности. В ходе исследования использовались монографические, аналитические и статистико-экономические методы. Результаты-проанализированы показатели отрасли животноводства за последние годы по области, в том числе: отражена динамика таких показателей, как получаемая продукция животноводства, численность поголовья скота и птицы, численность племенных хозяйств, их продуктивность, структура производства по категориям сельскохозяйственных структур. На основе проведенного исследования выявлены основные проблемы развития животноводства области, в том числе мелкотоварность, концентрация подавляющей части животноводческой продукции, получаемой в секторе домашних хозяйств населения, значительная доля племенных животных, низкий уровень продуктивности животных, совершенствование субсидирования животноводства, отсутствие ветеринарного контроля за соблюдением законодательства в области ветеринарии, импортозависимость и и т.д. Несмотря на достаточную обеспеченность сырьем и наличие инфраструктуры, сеть объектов переработки (мясного, молочного) развита слабо, имеется дефицит залогового имущества, отсутствуют типовые скотомогильники. Для производства конкурентоспособной продукции животноводческой отрасли необходимо освоение инновационных технологий, что позволит снизить негативное влияние на материальные затраты, эффективно использовать земельные и водные ресурсы.

ЭОЖ 331.107.26
ФТИ МР 06.77.02

DOI 10.56339/2305-9397-2023-1-3-257-265

Дулатбаев Е.А., техника ғылымдарының магистрі, негізгі автор, <https://doi.org/10.3390/agriculture12091497>

Экономика және менеджмент колледжі, Солтүстік-Батыс А & F университеті, Сяньян, 712100, Қытай, zkatu27@gmail.com

Есенғалиева С.М., доцент м.а., PhD докторы, э.ғ.к. <https://orcid.org/0000-0002-6476-0282-9774>

«Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті» КеАҚ, 090009, Жәңгір хан көшесі 51, Орал қ, Қазақстан Республикасы, salta_em@mail.ru

Бурханова А.Н., магистрант, <https://orcid.org/0000-0002-6991-9774>

«Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті» КеАҚ, 090009, Жәңгір хан көшесі, 51, Орал қ, Қазақстан Республикасы, burhanova.aliya.00@mail.ru

Dulatbay E.A., master of technical scienc, the main author <https://doi.org/10.3390/agriculture12091497>

College of Economics and Management, Northwest A&F University, Xianyang 712100, China, zkatu27@gmail.com

Yessengaliyeva S.M., associate professor M.A., PhD doctor, c.e.s. <https://orcid.org/0000-0002-6476-0282-9774>

NJSC «West Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhangir Khan», Uralsk, st. Zhangir khan 51, 090009, Kazakhstan. salta_em@mail.ru

Burkhanova A.N., undergraduate, <https://orcid.org/0000-0002-6991-9774>

NJSC «West Kazakhstan Agrarian and Technical University named after Zhangir Khan», Uralsk, st. Zhangir khan 51, 090009, Kazakhstan. burxanova.aliya.00@mail.ru

**«ҚАЗАҚСТАН ТЕМІР ЖОЛЫ» ҰЛТТЫҚ КОМПАНИЯСЫ» АҚ-НЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК
ЖАУАПКЕРШІЛІГІН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ МЕХАНИЗМІ
MECHANISM OF IMPLEMENTATION OF SOCIAL RESPONSIBILITY OF JSC
«NATIONAL COMPANY» KAZAKHSTAN TEMIR ZHOLY»**

Аннотация

Бұл мақалада «Қазақстан Темір Жолы» Ұлттық Компаниясы» АҚ «Батыс» Өңірлік Филиалының әлеуметтік жауапкершілік деңгейін қарап оған баға беріледі. Бизнесітегі әлеуметтік жауапкершілік біздің күніміздің объективті шындығына айналды. Қазіргі уақытта корпоративтік әлеуметтік жауапкершілікті дамытуға байланысты мәселелер басты мәселелердің бірі болып табылады кек тұрақты жұмысқа байланысты мәселелер арасында. Өндіріс және тұтыну жүйесінің бөлігі ретінде кәсіпорындарға қойылатын бірқатар талаптар әлеуметтік жауапкершілікті дамытуға қосымша шығындарды қабылдауға мәжбүр етеді. нәтижесінде кәсіпорындар бәсекеге қабілеттілікті арттыру немесе ұйымның нарықтағы позициясын нығайту болуы мүмкін максималды экономикалық пайдаға жету жолдарын табуға тырысады. жиі кездесетін тәсілдердің бірі корпоративті әлеуметтік жауапкершілік. Корпоративтік әлеуметтік саясаттың дамуын зерттеу құрылымдық-функционалдық және институционалдық тәсілдерді қолдануды қамтуы мүмкін. Тәуелсіздік алған сәттен бастап Қазақстан Республикасының Үкіметі Мемлекет басшысының кәсіпкерлікті тұрақты дамыту моделін қалыптастыру жөніндегі басты идеясын жоспарлы түрде іске асырып келеді... "Ұлт жоспары " бес институционалдық реформаны іске асыру жөніндегі 100 нақты қадам "қоғамға, сондай-ақ экономиканың сапалы құрылымын қалыптастыруға мүмкіндік беретін мемлекеттік басқару жүйесіне жаңа өзгерістер енгізуге бағытталған, бұл Қазақстандағы кәсіпкерліктің дамуының тағы бір дәуірі".

ANNOTATION

This article examines the level of social responsibility of the West Regional Branch of JSC "National Company" Kazakhstan Temir Zholy". Social responsibility in business has become an objective reality of our day. Currently, issues related to the development of Corporate Social Responsibility are one of the main ones among issues related to regular work. A number of requirements for enterprises as part of the production and consumption system force them to accept additional costs for the development of social responsibility. as a result, enterprises are trying to find ways to achieve maximum economic benefits, which can be to increase competitiveness or strengthen the organization's position in the market. one of the most common approaches is corporate social responsibility. The study of the development of corporate social policy may include the use of structural-functional and institutional approaches. Since independence, the Government of the Republic of Kazakhstan has been systematically implementing the main idea of the head of state on the formation of a model for the sustainable development of entrepreneurship... "The national plan ""100 concrete steps to implement five institutional reforms ""is aimed at introducing new changes in society, as well as in the system of Public Administration, which will allow to form a qualitative structure of the economy, this is another era in the development of entrepreneurship in Kazakhstan""."

Түйін сөздер: корпоративтік әлеуметтік жауапкершілік, корпоративтік орнықтылық, корпоративтік әлеуметтік қабылдағыштық, корпоративтік әлеуметтік қызмет, корпоративтік азаматтық, қаржылық емес есептіліктің халықаралық стандарттары.

Key words: corporate social responsibility, corporate sustainability, corporate social receptivity, Corporate Social Service, Corporate Citizenship, international standards for non-financial reporting.

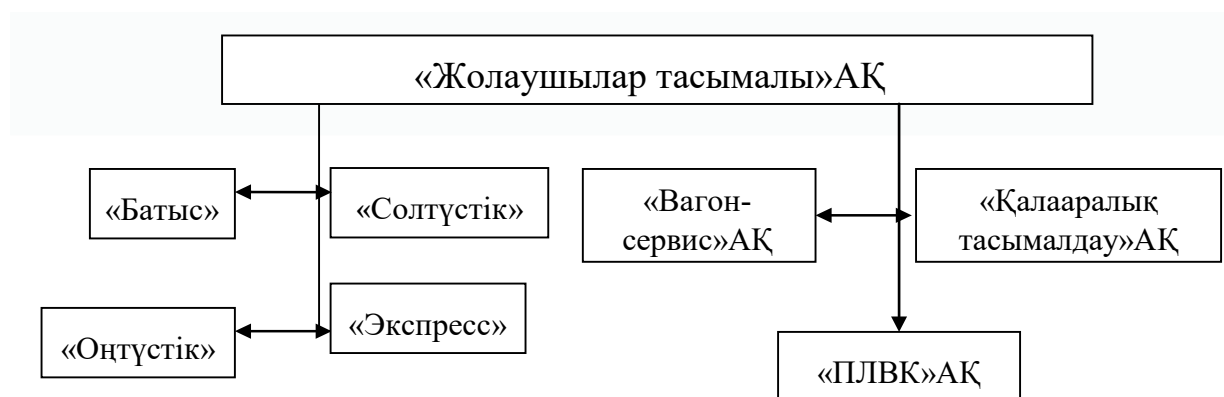
Кіріспе. Нақты әлеуметтік жауапкершілікті жүзеге асыру механизмі Давос манифестінде (1973 ж.) тұжырымдалған, онда компаниялар өздерінің қызметкерлері мен отбасы мүшелері, серіктестері мен контрагенттері алдында әлеуметтік жауапты екені жазылған. Мұндай шешімді қабылдау, бір жағынан, компанияның кәсіпқой қызметкерлерін ұстап қалу үшін, компанияның жақсы беделін жасау мен серіктестерімен, ұлғайған бәсекелестік жағдайында, экономикалық байланыстарды орнықтырумен байланысты. Әлеуметтік жобаларды іске асыруға қатысу, сонымен қатар аймақты дамыту, Давос манифесті бойынша компанияның әлеуметтік міндетіне жатпайды, тек қана имидждік қызмет ретінде, қайырымдылық көмек ретінде қарастырылады. Қазақстанда қазіргі кезде мемлекет те қатаң шараларды қабылдамайды, компаниялар да КӘЖ негізгі принциптерін орындамай келеді.

Мақала жазу кезінде келесідей әдістер қолданылды - талдау және синтез әдісі, жүйелі тәсіл, экономикалық және статистикалық (салыстырмалы талдау, салыстырмалы және орташа шамалар, салыстыру және т.б.). Жұмысшылардың әл ауқатын жақсартып, біліктігін арттыру, кәсіпорынның әлеуметтік жауапкершілігін деңгейін жетілдіру жөніндегі стратегиялық бағыттарын анықтау үшін жалпылау әдісі қолданылды.

Корпоративті әлеуметтік жауапкершіліктің принциптерін мойнына алған компаниялар өздерінің шаруасына оң эффективті әсерін береді, егер компаниялар өз еркімен, адал әрекет етсе. Компаниялар қоғамның қай тұстарына (жергілікті жердің немесе халықтың қай әлеуметтік тобына) әлеуметтік көмек көрсететінін өздері шеше білу керек [1,2].

Компанияның мүдделері саласында – жүк және жолаушылар тасымалы, логистика, телекоммуникация, Инфрақұрылым, инвестициялық жобалар. "ҚТЖ "ҰК" АҚ акцияларының 100%-ы "Самұрық-қазына" ұлттық әл-ауқат қоры" акционерлік қоғамына тиесілі. Магистральдық темір жолдардың ұзындығы 14 мың км – ден астам, жүк вагондары паркі – 44 000 бірліктен астам, локомотивтер паркі-1 500 бірліктен астам. Тасымалдаушылардың жолаушыларды, багажды және жүк-багажды тасымалдау ережелерін сақтауын бақылауды жүзеге асыру тәртібін уәкілетті орган белгілейді [3,4].

2004 жылы сервистік қызметті қамтамасыз ететін және оны негізгі қызметтен бөліп шығаруға, жолаушылар тасымалын республикалық және жергілікті бюджеттен нысаналы субсидиялауға бағытталған қайта құрылымдау жүргізілді. Осы қайта құрылымдау бағдарламасын жүзеге асыру шеңберінде «Жолаушылар тасымалы» АҚ құрамында 6 акционерлік қоғам құру жөнінде бір қатар жұмыстар атқарылды, 1-суретінде көрсетілген.

Сурет 1 – «Жолаушылар тасымалы» қоғамының құрылымы

Қазақстан аумағында орналасқан өнеркәсіп мекемелері өздерінің жүк тасымалдау жөніндегі сұраныстарының небәрі 4 пайызын ғана осы сала көмегімен өтей алатын. Бұған қоса

бұрынғы әміршіл жүйемен қатар орталықтандырылған қаржылық-шаруашылық жағынан басқару әдісіне ыңғайланып қалған теміржолшылар жаңа жағдайда жұмыс істеуге мүлде икемсіз болып шықты. Соның салдарынан Республикамыздың теміржол саласының жұмысы жылдан-жылға құлдырай берді. 1990 жылмен салыстырғанда, 1996 жылғы жүк тасымалының мөлшері 2,5 есеге кеміп кетті. Бір-бірімен тығыз байланыста, бір орталықтан басқарыла жұмыс істейтін көптеген құрылымдардан тұратын алып кешен өз жұмысында етек-жеңін жинай алмай, сол қалыптасу жылдары шешілмес түйіндерге тап болды [5,6].

Жылжымалы және имобилизацияланған активтердің арақатынасы коэффициенті (ағымдағы активтердің нарықтық құнын ұзақ мерзімді активтердің құнына бөлудің жеке мәні ретінде айқындалады) нормативтік мәні – 0,5. Қарастырылып отырған барлық кезеңде көрсеткіш нормативтік мәннен жоғары немесе өсу үрдісі бар: 2021 жылы 4,80 2019 жылы 2,26-ға қатысты. Бұл коэффициенттің жоғары деңгейі мобильді (қысқа мерзімді) қаражаттың имобилизацияланған қаражаттан (ұзақ мерзімді активтер) өсуінің артуымен түсіндіріледі [7, 8].

Кәсіпорынның қаржылық тәуелсіздігі активтерді қалыптастыру көздеріндегі меншікті капиталдың үлесіне байланысты. Сондықтан активтерді қалыптастыру көздері ажыратылады, сосын кәсіпорын активтерінің қанша бөлігі меншікті капитал есебінен, ал қайсысы міндеттемелер есебінен қалыптасады. "Жолаушылар тасымалы" АҚ талданатын кезеңдегі қаржылық тұрақтылықтың абсолютті көрсеткіштерін талдау.

Кесте 1 – «Жолаушылар тасымалы» АҚ 2019-2021жж. қаржылық тұрақтылықтың абсолютті көрсеткіштері

Көрсеткіштер	2019жыл	2020жыл	2021жыл	Өзгеруі (2021жылды 2019 жылмен салыстырғанда), %
	Сумма, мың.тенге	Сумма, мың.тенге	Сумма, мың.тенге	
1. Меншікті капитал	555 905	408 811	545 000	98
2. Ұзақ мерзімді активтер	225 655	137 748	120 819	54
3. Меншікті айналым капиталының болуы	330 250	271 063	424 181	128
4. Ұзақ мерзімді міндеттемелер	33 378	15 919	22 898	68
5.Қорлар мен шығындарды қалыптастырудың меншікті және ұзақ мерзімді көздерінің болуы	363 628	286 982	447 079	123
6. Қалыптастырудың негізгі көздерінің жалпы шамасы	15 072	9913	3656	24
7 Тауарлық-материалдық қорлар	348 556	277 069	443 423	127

Төлем қабілеттілігінің жалпы бағасын қысқа мерзімді активтердің қысқа мерзімді міндеттемелерге қатынасы ретінде анықталған ағымдағы коэффициент немесе қамту коэффициенті береді. 2021 жылғы ағымдағы өтімділік коэффициенті. 2019 жылы 3,22-ге қарсы 4,26, ұсынылған мәні 1,0-2,0. Осылайша, кәсіпорын 2021 жылы ағымдағы міндеттемелердің 426%, ал 2019 жылы 322% - өзінің барлық айналым қаражатын жұмылдыру арқылы өтей алады [9, 10].

2019-2021 жылдардағы абсолютті өтімділік коэффициенті нормативтік мәннен әлдеқайда жоғары және 2019 жылы 2,94-ке қатысты 2021 жылы 3,87 құрайды; бұл кәсіпорын 2019 жылы өзінің қысқа мерзімді міндеттемелерінің 294%-. ақшалай қаражат есебінен, ал 2021 жылы 387% - 3 өтей алады, ал 20-50% мәні қалыпты болып саналады [11].

Өтімділік көрсеткіштері қысқа мерзімді міндеттемелерді ең өтімді активтермен өтеудің мүмкін болатын қиындықтарын көрсетеді, өйткені коэффициенттердің мәндері нормативтен жоғары және қарастырылып отырған кезеңнің соңында өсуге бейім [12].

2019-2021 жылдардағы және 2022 жылғы бірінші жартыжылдықтағы көрсеткіштердің серпіні "жиынтық табыс туралы" есептерден келтірілген және 2-кестеде келтірілген:

Кесте 2 – Жиынтық табыс туралы есеп /мың.теңге/

Атауы	2019 ж.	2020ж.	2021ж.	Өзгеруі (2021жылды 2019 жылмен салыстырғанда), %
1	2	3	4	5
Өнімді сатудан немесе қызмет көрсетуден түскен табыс	259 012	321 144	451 423	174
Сатылған өнім мен көрсетілген қызметтердің өзіндік құны	287 634	268 068	292 148	102
Жалпы пайда	-28 622	53 076	159 275	-556
Кезең шығыстары, барлығы, оның ішінде:	279 339	281 048	176 704	63
Әкімшілік шығыстар	178 357	192 187	199 257	112
Басқа шығындар	100 982	88 861	2 527	3
Операциялық пайда (залал) жиыны	-193731	-139111	-39 982	21
Басқа кірістер	500 848	100 399	205 579	41
Қаржыландырудан түсетін кірістер	2 015	4 891	13 484	669
Салық салуға дейінгі пайда (залал)	194 902	-122682	176 704	91
КТС бойынша шығыстар	44 003	-20 858	39 129	89
Бір жылдағы қорытынды пайда (залал)	150 899	-101824	137 575	91

Жоғарыда келтірілген кесте негізінде 2019 жылмен салыстырғанда 2020 жылы өнімді сатудан және қызмет көрсетуден түсетін табыстың 23,98% - ға ұлғаюын және 2020 жылға қатысты 2021 жылы 40,57% - ұлғайтуды атап өтуге болады. Жалпы, 2019-2021 жылдың барлық қаралып отырған кезеңінде өнімді сатудан және қызмет көрсетуден түсетін кірістің ұлғаюы 192 411 мың теңгені немесе 74,29% - құрады. Талданып отырған кезеңде сатылған өнім мен көрсетілген қызметтердің өзіндік құны ұлғаю жағына қарай өзгерістерге ұшырайды: 2020 жылы шығындар 2019 жылмен салыстырғанда 6,80% - ға төмендеді; 2021 жылы шығындардың өсуі 2020 жылмен салыстырғанда 8,98% - ға құрады. Жалпы, 2021 жылдың соңында 2019 жылмен салыстырғанда сатылған өнім мен көрсетілген қызметтердің өзіндік құны 1,57% - ға өсті [13, 14].

Қарастырылып отырған кезең ішінде жиынтық пайда төмендеу жағына қарай өзгерістерге ұшырайды, бұл әкімшілік және өзге де шығыстардың жалпы пайдадан асып кетуіне байланысты болды, қоғам 2020 жылы 2019 жылы 150 899 мың теңгеге қарсы (-101 824) мың теңгені және 2021 жылы 137 575 мың теңгені құраған шығындарды алды [15, 16].

Қарастырылып отырған кезең ішінде шығын бөлігінің төмендеуі байқалады, 2020 жылдың ішінде шығын бөлігі кірістен едәуір асып түседі, осыған байланысты шығындар алынды.

Кесте 3 – 2019-2022 ж. жұмыс қорытындысы бойынша әлеуметтік сипаттағы жалпы шаруашылық шығыстар бойынша есеп

Шығыстар баптарының атауы	Мың теңге			Өзгеруі (2021жылды 2019 жылмен салыстырғанда), %
	2019 ж	2020ж	2021ж	
Еңбекақы төлеу қорына кіретін төлемдердің жиыны	526	465	671	128
Жалақыны есептеу кезінде ескерілмейтін төлемдер мен шығыстардың жиыны	1 150	1 349	1 728	150
Мәдени-ағарту, сауықтыру және басқа да іс-шараларды өткізу бойынша шығыстардың жиыны	2 026	2 318	1 797	89
Әлеуметтік жеңілдіктер, барлығы	3702	4132	4196	113

2021 жылмен 2019 жылды салыстыратын болсақ, еңбекақы төлеу қорына кіретін төлемдердің жиыны 28%-ға, жалақыны есептеу кезінде ескерілмейтін төлемдер мен шығыстардың жиыны 50%-ға өсті, ал мәдени-ағарту, сауықтыру және басқа да іс-шараларды өткізу бойынша шығыстардың жиыны 11%-ға төмендеді.

Сурет 2 – Әлеуметтік жеңілдіктер

Еркін бәсекелестікке қатысушы және тиімділікке ұмтылатын меншік иесі болғандықтан, Компания өзіне экономикалық тұрғыдан өзін-өзі ақтайтын әлеуметтік және этикалық міндеттемелер қабылдайды әрі төменде баяндалған механизмдерді және экономикалық көздерді пайдалана отырып, оларды орындауға ниет білдіреді [15, 16, 17].

1. Әлеуметтік шығыстарға тұрақты бақылауды жүзеге асыру.

Компания әлеуметтік шығыстарға тұрақты бақылау жасау, олардың тиімділігін бағалау және олардың осы салада енгізілген өзгерістерінің салдарларына болжам жасау мақсатында Компания бірыңғай орталықтандырылған әлеуметтік шығыстарды есепке алу, талдау және мониторингтеу жүйесін қарастырады.

а. Денсаулықты қорғаудың корпоративтік жүйесінде медициналық қызметтердің тұтынылуына бақылау жасау.

б. Компанияның қайырымдылық пен демеушілік қызметіне бақылау жасау [7].

Ірі ұлттық компаниялар, трансұлттық корпорациялар әлеуметтік жауапкершілікке ерекше көңіл бөлу қажет. Себебі, қазіргі таңда, олар – Қазақстан экономикасының негізгі тірегі

болып есептеледі. Бұл ірі компаниялар әлеуметтік жауапкершілік бойынша белгілі бір деңгей есебінде әрекет етіп жатыр. Алайда, бұл әрекеттер көбіне қайырымдылықпен бітуде [17].

Менің мұндағы мемлекеттің тарапынан болатын әрекеттерге беретін ұсыныстарым келесідей:

Әлеуметтік жауапкершілік жөнінен «Парыз кодексін» енгізу керек (бұл кодексте идеалды бизнестің портреті сипатталады);

Арнайы «Бизнес» телехабарын құру керек («Парыз Кодексі» орындамайтын компаниялар өздерінің сыртқы имиджінің түсуіне, сондай-ақ, сол компанияларға тұтынушылар тарапынан сұраныс азаятынына алып келетінін түсінеді, ал керісінше, орындаушылар қосымша пайдасына алып келеді);

Мемлекет бизнестің әлеуметтік жауапкершілік жүйеленуінде нақты ережелер мен нормаларды бекіту керек, заңнамалық базасын құрастыру керек;

Жергілікті жердегі мемлекеттік органдар мен кәсіпорын, фирма, компания сол жердегі әлеуметтік нысандарға белгілі көмек көрсету керек;

Облыс көлемінде бизнестің әлеуметтік жауапкершілігі жөнінен Кеңес құру қажет (яғни бұл кеңеске облыс көлеміндегі билік органдары, ірі кәсіпорындар кіреді);

Кеңес аясында әр түрлі әлеуметтік бағыттарда «қайырымдылық», «әлеуметтік жауапкершілік» қорларын құру қажет (мысалға: бұл қордан төтенше жағдай орын алған нысандарға кідірместен қаржы жіберіледі);

Мемлекет түрлі кәсіпорындардың әлеуметтік мәселе жөнінен серіктестігіне алып келуін қамтамасыз ету керек [18, 19, 20].

Мемлекет осындай Кеңеске кірген әлеуметтік жобаларға белсене қатысқан кәсіпорындарға салық жөнінен жеңілдіктерді қарастыру керек. Бұл Кеңес облысқа бөлінген бюджеттің жұмсалуды қарастырса дұрыс болады. Бұл - дегеніміз, бюджеттің эффективті жұмсалуды қамтамасыз етеді. Компаниялардың «Парыз Кодексінің» үлгісіне ұмтылуы, корпоративті және әлеуметтік жауапкершіліктің артуына әкеледі. Мұндай механизм біздің Қазақстан үшін тиімді деп ойлаймын. Мұндай жоба іске асып жатса, елімізде аймақтың тұрақты дамуы жақсара түспек. Яғни, қазақстандықтардың өмір сүру жағдайы жақсарады. Жергілікті жердегі билік органдарының жауапкершілігі артып, халықтың мемлекетке сенімділігі артады. Бұл механизм өзінің тиісті нәтижесін беретініне сенімім мол.

Қорытынды. Ел экономикасының нақты мүмкіндіктеріне байланысты халықтың әлеуметтік әл-ауқатының деңгейі әр уақытта әр түрлі жағдайда болды. Отандық бизнес үнемі өзгеріп отыратын жағдайларда тиімді өмір сүру дағдыларын игере бастауы, басқарушылық және өндірістік процестерді жетілдіруі, қазіргі заманғы инновациялар мен тәсілдерді енгізу есебінен өз өнімділігін арттыруы, халықаралық деңгейде бәсекелесуге үйренуі маңызды. Тәуелсіздіктің алғашқы жылдарында бұл мәселе ерекше күрделі болды. Бірақ, соңғы он жылда адам капиталының даму дәрежесін көрсететін білім беруге, денсаулық сақтауға, мәдениетке, ғылымға және әлеуметтік қорғауға арналған мемлекеттік шығыстардың сегіз есе өсуі осы бағыттағы ауқымды еңбек сыйымдылығын айғақтайды

Елімізде мемлекеттің әлеуметтік міндеттерін орындау барысына толыққанды үлес қоса алатын бизнестің әлеуметтік жауапкершілігін арттыратын шаралардың қолға алынуы республикамыздың жетістіктерін тұрақты дамытуға жағдай жасайтынын көреміз. Мемлекет пен бизнес экономикадағы мәселелерді шешуде ғана емес, сондай-ақ әлеуметтік саладағы мәселелерді шешу жолында толыққанды мүдделес әріптес болуы керек. Негізінен, бизнес табысты болса, қоғам қарқынды дамиды. Ал қоғамның тұрақты да қарқынды дамуы бизнестің табысты өркендеуіне жол ашады. Бұл тұрғыдан қарасақ, екі жақты қарым-қатынас бір-бірі ментығыз байланыста.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Bowen, H. R. Social responsibilities of the businessman [Текст] / H. R. Bowen // New York, NY: University of Iowa Press.-2013.- P. 248.
- 2 Киздарбекова, М. Ж. Проблемы и перспективы развития логистики в Казахстане [Текст] / М. Ж. Киздарбекова // Молодой ученый. — 2017. — №14. — Б. 363-365.
- 3 Potluri R. M. Corporate social responsibility: a study of Kazakhstan corporate sector [Текст] / R. M. Potluri, Y. Batima, K. Madiyar // Social Responsibility Journal. – 2010. – Т. 6. – №. 1.

– P. 33-44.

4 Parmar B. L. et al. Stakeholder theory: The state of the art [Текст] / B. L. Parmar//Academy of Management Annals. – 2010. – Т. 4. – №. 1. – P. 403-445.

5 Қазақстан Республикасының президентінің ресми сайты (<http://www.akorda.kz>)

6 Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігі Ұлттық статистика бюросы.- (<https://stat.gov.kz/>)

7 Прокофьева Т.А. Логистические центры в транспортной системе России Учебное пособие [Текст] / Т.А. Прокофьева, В.И. Сергеев // М.: ИД «Экономическая газета». – 2012 – 524 с.

8 Egemen Qazakhstan.- (<https://egemen.kz/article/14137-asqar-mamin-qtzh-uk-aq-prezidenti-damudynh-dayekti-dinamikasy>)

9 Қазақстан қор биржасы.- (https://kase.kz/files/emitters/NL_TMJL/nl_tmjlp_2011_rus.pdf)

10 «Қазақстан темір жолы» ұлттық компаниясы» акционерлік қоғамы.- (<https://www.railways.kz/sites/default/files/kifb-kazahskiy.pdf>)

11 Қазақстан қор биржасы.- (https://kase.kz/files/emitters/TMJL/tmjlp_2020_rus_2.pdf)

12 Қазақстан Республикасындағы кәсіпкерлік белсенділіктің жай-күйі туралы ұлттық баяндама.- (http://i.forbes.kz/storage/npp_atameken.pdf)

13 Қазақстан темір жолы» ұлттық компаниясы» акционерлік қоғамы.- (https://www.railways.kz/articles/sustainable-development/korporativnaya_socialnaya_otvetstvennost)

14 Egemen Qazakhstan.- (www.egemen.kz/?p=5450)

15 Соболева, И. Социальная ответственность бизнеса: глобальный контекст и российские реалии [Текст] / И. Соболева // Вопросы экономики. - 2005. - №10. - С.90-102.

16 Брусиловский, Б. Социальная ответственность бизнеса [Текст] / Б.Брусиловский // (http://brusilovskiy.ru/point/social_otv_biznes/)

17 Корпоративная социальная ответственность и устойчивое развитие.- (<http://www.soc-otvet.ru/asi/socialresponsibility>)

18 Бизнесің әлеуметтік жауапкершілігі жөніндегі конкурс ресми сайты.- (<http://paryz.kz>)

19 Социальная ответственность бизнеса.- (www.rfcor.ru/news_rfc_22.htm)

20 Корпоративная социальная ответственность нефтегазовых компаний: Возможные риски и необходимые законодательные инициативы для стимулирования ее развития в Казахстане.-

(http://www.gratanet.com/ru/azerbaijan/services/ecology/products/corporate_social_responsibility_of_petroleum_companies)

REFERENCES

1 Bowen, H. R. Social responsibilities of the businessman [Текст] / H. R. Bowen // New York, NY: University of Iowa Press.-2013.- R. 248.

2 Kizdarbekova, M. ZH. Problemy i perspektivy razvitiya logictiki v Kazahctane [Текст] / M. ZH Kizdarbekova //Molodoj ychenyj. — 2017. — №14. — В. 363-365.

3 Potluri R. M. Corporate social responsibility: a study of Kazakhstan corporate sector [Текст] / R. M. Potluri. Y. Batima, K. Madiyar //Social Responsibility Journal. – 2010. – Т. 6. – №. 1. – P. 33-44.

4 Parmar B. L. et al. Stakeholder theory: The state of the art [Текст] / B.L. Parmar //Academy of Management Annals. – 2010. – Т. 4. – №. 1. – P. 403-445.

5 Kazakctan Recpublikacynyn prezidentinin resmi sajty (<http://www.akorda.kz>)

6 Kazakctan Respublikasy Stratihiyalыk zhosparlau zhone reformalar agenttig Ultytk statistika byurosy.- (<https://stat.gov.kz/>)

7 Prokof'eva T.A. Logisticheskie centry v transportnoj sisteme Rossii Uchebnoe posobie [Текст] / Т.А. Prokof'eva, V.I. Sergeev // М.: ID «Экономическая газета». – 2012 – 524 с.

8 Egemen Qazakhstan.- (<https://egemen.kz/article/14137-asqar-mamin-qtzh-uk-aq-prezidenti-damudynh-dayekti-dinamikasy>)

9 Kazakstan kor birzhasy.- (https://kase.kz/files/emitters/NL_TMJL/nl_tmjlp_2011_rus.pdf)

- 10 «Kazakstan temir zholy» ulttyk kompaniyasy» akcionerlik qogamy.- (https://www.railways.kz/sites/default/files/kifb-kazahskiy.pdf)
- 11 Kazakstan kor birzhasy.- (https://kase.kz/files/emitters/TMJL/tmjlp_2020_rus_2.pdf)
- 12 Kazakstan Respublikasyndagy kasipkerlik belsendiliktin zhaj-kuji turaly ulttyk bayandama.- (http://i.forbes.kz/storage/npp_atameken.pdf)
- 13 Kazakstan temir zholy» ulttyk kompaniyasy» akcionerlik qogamy.- (https://www.railways.kz/articles/sustainable-development/korporativnaya_socialnaya_otvetstvennost)
- 14 Egemen Qazakhstan.- (www.egemen.kz/?p=5450)
- 15 Soboleva, I. Social'naya otvetstvennost' biznesa: global'nyj kontekst i rossijskie realii [Tekst] / I. Soboleva // Voprosy ekonomiki. - 2005. - №10. - S.90-102.
- 16 Brycilovckij, B. Social'naya otvetctvennoct' bizneca) [Tekst] / B.Brycilovckij // (http://brusilovskiy.ru/pooint/social_otv_biznes/
- 17 Korporativnaya social'naya otvetctvennoct' i yctoichivoe razvitie.- (http://www.soc-otvet.ru/asi/socialresponsibility)
- 18 Biznectin aleymettik zhayapkershiligi zhonindegi konkyrc recmi cajty.- (http://paryz.kz)
- 19 Social'naya otvetctvennoct' bizneca.- (www.rfcor.ru/news_rfc_22.htm)
- 20 Korporativnaya social'naya otvetctvennoct' neftegazovyh kompanij: Vozmozhnye ricki i neobhodimye zakonodatel'nye iniciativy dlya ctimylirovaniya ee razvitiya v Kazahctane.- (http://www.gratanet.com/ru/azerbaijan/services/ecology/products/corporate_social_responsibility_of_petroileum_companies)

РЕЗЮМЕ

В данной статье дается оценка уровня социальной ответственности регионального филиала «Батыс» АО «Национальная компания» Қазақстан Темір Жолы». На основе конкретно-исторического и неинституционального подходов будет проанализировано взаимодействие бизнеса, общества и государства в деле развития общества посредством социально-ориентированных программ, а также восприятие экспертным ообществомданного взаимодействия. Чтобы корпорации осознали, выгодность социальной активности, необходимы определенные условия со стороны государства, совместное принятие и осуществление мер по созданию соответствующей инфраструктуры, механизмов выбора приоритетных направлений социальной поддержки рынка труда, согласованности благотворительности со стратегиями корпораций, согласование экономических интересов бизнеса и общества. Стоит отметить, что в отличии от финансовых показателей, которые легко измеримы количественно, часть оценок КСО несет теоретический характер, что связано со сложность оценивания из-за комплексности показателей, которые невозможно объективно разделить на составляющие. Но на основе данной работы понятно, что корпоративная социальная ответственность становится одним из необходимых факторов развития компаний, нацеленных на долгосрочное функционирование. Сокращение рисков, экономия на затратах, улучшенный имидж компании, привлечение дополнительных инвестиций и улучшенные отношения со стейкхолдерами способствуют дальнейшему развитию.

УДК 338.439.4
МРНТИ 68.75.21

DOI 10.56339/2305-9397-2023-1-3-265-273

Айешева Г.А., кандидат экономических наук, **основной автор**, <https://orcid.org/0000-0002-4443-5714>

НАО «Западно-Казахстанский аграрно-технический университет имени Жангир хана», г. Уральск, ул. Жангир хана, 51, 090009, Казахстан, gulshat74@bk.ru

Нурсапина К.У., магистр экономических наук, <https://orcid.org/0000-0001-7959-4961>
НАО «Западно-Казахстанский аграрно-технический университет имени Жангир хана», г. Уральск, ул. Жангир хана, 51, 090009, Казахстан, khanbibin@bk.ru

Турабаев А., кандидат сельскохозяйственных наук, <https://orcid.org/0000-0003-0231-5714>
НАО «Западно-Казахстанский аграрно-технический университет имени Жангир хана», г. Уральск, ул. Жангир хана, 51, 090009, Казахстан, turab66@mail.ru